

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 23/2000 vp

Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 26 päivänä syyskuuta 2000 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta (HE 134/2000 vp).

Tilapäinen puheenjohtaja

Valiokunta on valinnut tilapäiseksi puheenjohtajakseen ed. Marjaana Koskisen, koska valiokun-

nan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat olleet estyneitä osallistumaan asian käsittelyyn.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Anne Palonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- suunnittelupäällikkö Olli Valpola, Kansaneläkelaitos
- sosiaali- ja terveystoimen päällikkö Tuula Taskula ja neuvotteleva lakimies Sami Uotinen, Suomen Kuntaliitto.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuesta annettua lakia muutettavaksi siten, että ehkäisevän toimeentulotuen käyttö tuen saajien omatoimisen suoriutumisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi lisääntyy.

Esityksen mukaan ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteet säilyisivät ennallaan, joten tukea myönnettäisiin edelleen kunnan päättämien perusteiden mukaisesti. Ehkäisevän tuen myöntämisestä ja tarkoituksesta säädettäisiin kuitenkin nykyistä täsmällisemmin ja

kuntia aikaisempaa velvoittavammin. Myös ehkäisevän tuen käyttökohteista lakiin lisättäisiin esimerkinomainen säännös. Lisäksi toimeentulotuesta annettuun lakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan toimeentulotukiasiat on käsiteltävä kunnassa viivytyksettä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2001 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2001.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Valiokunta pitää hyvänä uudistuksen pyrkimystä kehittää toimeentulokijärjestelmää siten, että järjestelmä voisi toimia nykyistä tehokkaammin ja joustavammin taloudellisissa vaikeuksissa olevien auttamiseksi ja syrjäytymisen torjumiseksi. Lisäämällä ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä voidaan estää pidempiaikaisen toimeentulotuen tarpeen syntymistä.

Valiokunta korostaa, että toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloa turvaava tukimuoto ja sen muodostumista pidempiaikaiseksi toimeentulon lähteeksi tulisi tehokkaasti estää. Selvitysten mukaan muun muassa työmarkkinatukea saavista yli puolet joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. Jatkuvaa toimeentulotuen tarvetta estettäisiin parhaiten nostamalla ensisijaisen etuuksien taso toimeentulon turvaavaksi siten, että toimeentulotukeen turvauduttaisiin vain poikkeustilanteissa. Valiokunta toistaa useissa eri yhteyksissä toteamansa, että painopisteen tulee olla ensisijaisen etuuksien, kuten työmarkkinatuen ja työttömyysturvan riittävyyden kehittämisessä sekä muidenkin sellaisten järjestelyjen luomisessa, jotka johtavat toimeentuloasiakaiden vähenemiseen.

Valiokunta pitää tarpeellisenä toimeentulokijärjestelmän edelleen kehittämistä joustavamaksi esimerkiksi uudistamalla säännöksiä siten, että vähäiset ansiotulot eivät täysimääräisesti vähennä toimeentulotukea. Toimeentulotuesta annetun lain mukaan voidaan tukea myönnettäessä harkinnanvaraisesti jättää huomioon ottamatta osa ansio- tai yrittäjätuloista, jos niiden hankkimisen voidaan katsoa edistävän tuen saajan omatoimista selviytymistä. Käytännössä toimeentulotuessa sovelletaan yleensä 100-prosenttista tuloleikkuria, eli jokainen ansaittu marka pienentää vastaavalla määrällä maksettavaa toimeentulotukea. Kunnille säädettyä har-

kintavaltaa käytetään harvoin. Joustavampi ansiotulojen ja toimeentulotuen yhteensovitus olisi tuensajaa aktivoivaa ja kannustavaa.

Lakiehdotuksen mukaan toimeentulotukiasiat on käsiteltävä kunnassa viivytyksettä. Esityksen perusteluissa viitataan sosiaali- ja terveydenhuollon vuosien 2000—2003 tavoite- ja toimintaohjelmaan (TATO-ohjelma), jonka suosituksen mukaan toimeentulotukea koskeva asia olisi otettava käsiteltäväksi viimeistään viikon sisällä tuen tarpeen ilmoittamisesta. Kun kyse on viimesijaisesta toimeentulotuen turvasta, valiokunta pitää tärkeänä, että TATO-ohjelmassa mainittuun tavoitteeseen päästään. (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*). Vaikka kuntien sosiaalityöntekijät ovat henkilöstöresurssien vähyydestä johtuen varsin kuormitettuja, tulisi viikon käsittelyajan toteuttaminen olla mahdollista muun muassa kiinnittämällä huomiota työprosesseihin sekä käyttämällä tehokkaasti hyväksi ATK:ta. Sosiaaliviranomaisilla on vuoden 2001 alusta lähtien mahdollisuus saada käyttöyhteys Kansaneläkelaitoksen rekisteritietoihin, jolloin työprosessit myös nopeutuvat. Valiokunta painottaa kuitenkin, että sosiaalityön henkilöstöresurssit ovat monissa kunnissa riittämättömät. Koska toimeentulotuen myöntämisen yhteydessä tehtävällä sosiaalityöllä on suuri merkitys, toimeentulotukiasioiden asianmukainen käsittely edellyttää, että kunnissa varmistetaan sosiaalityöhön riittävät voimavarat.

Valiokunta on hallituksen esityksen käsitteilyn yhteydessä kiinnittänyt huomiota paluumuuttajien sekä turvapaikan hakijoiden toimeentulo-ongelmiin. Mainittuihin ryhmiin kuuluu henkilöitä, joiden toimeentulo on suuressa määrin pysyvästi toimeentulotuen varassa. Valiokunta ei pidä tällaista tilannetta asianmukaisena ja katsoo, että esimerkiksi eläkeiän saavuttaneet paluumuuttajat tulisi oikeuttaa toimeentuloon Suomen kansaneläkejärjestelmän kautta. Järjestettäessä näiden ryhmien toimeentulo sosiaalivakuutusjärjestelmän kautta eikä viimesijaisesta toimeentulotuesta, jakautuisi rahoitusvastuu myös oikeudenmukaisemmin. (*Valiokun-*

nan lausumaehdotus 2). Valiokunta huomauttaa myös, että olisi selkeämpää myöntää mainituille henkilöille oikeus etuuksiin nykyisten järjestelmien kautta, kuin luoda heitä varten erillistä etuusjärjestelmää. Valiokunta on useissa yhteyksissä esittänyt, että sosiaaliturvalainsäädäntöä tulisi systemaattisesti pyrkiä yksinkertaistamaan ja selkeyttämään ja tätä tavoitetta erillisjärjestelmien luominen ei palvele.

Valiokunta on tässä yhteydessä kiinnittänyt huomiota myös toimeentulotukiasiakkaiden asemaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen maksukattoa laskettaessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen 26 a §:n mukaan maksukaton kertymistä laskettaessa ei oteta huomioon maksuja, joiden suorittamiseen palvelun käyttäjälle on myönnetty toimeentulotukea. Toimeentulotuen vaikutus maksukaton kertymiseen aiheuttaa ongelmia asiakkaalle ja turhaa työtä terveydenhuollossa ja kuntien sosiaalitoimistoissa. Työmarkkinatuelle, pienellä työttömyyskorvauksella tai pienellä eläkkeellä olevalle henkilölle, joka joutuu sairaalaan, tulee terveydenhuollon maksujen takia tarve ja oikeus toimeentulotukeen. Kun maksu, johon on saatu toimeentulotukea, ei kerrytä maksukattoa, henkilö sairastuessaan on aina toimeentulotuen tarpeessa. Tällaisesta aiheutuu tarpeetonta toimeentulotukiriippuvuutta. Valiokunta ehdottaa, että mainittua asetusta muutettaisiin siten, että toimeentulotuen saanti ei olisi

esteenä maksukaton kertymiselle. (Valiokunnan lausumaehdotus 3).

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että hyväksytään kolme lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Valiokunta edellyttää, että sosiaali- ja terveysministeriö seuraa sitä, että toimeentulotukiasioiden käsittelyajassa päästään TATO-ohjelmassa edellytettyyn tavoitteeseen.*
2. *Valiokunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin, jotta erityisesti eläkeikäisten paluumuuttajien toimeentulo turvataan muiden etuusjärjestelmien kuin toimeentulotuen kautta.*
3. *Valiokunta edellyttää, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua asetusta muutetaan siten, että maksukaton kertymiseen ei vaikuta se, onko maksun suorittamiseen myönnetty toimeentulotukea.*

Helsingissä 29 päivänä syyskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Marjaana Koskinen /sd
jäsen. Eero Akaan-Penttilä /kok
Merikukka Forsius /vihr
Tuula Haatainen /sd
Saara Karhu /sd
Marjukka Karttunen-Raiskio /kok
Inkeri Kerola /kesk

Niilo Keränen /kesk
Valto Koski /sd
Juha Rehula /kesk
Päivi Räsänen /skl
Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
Raija Vahasalo /kok
vjäs. Erkki Kanerva /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.